

Мнишенко Катерина Володимирівна

асистент кафедри дошкільної освіти

Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського,

м. Вінниця, Україна

ORCID ID: 0000-0003-4640-9568

katerinamazur7@gmail.com

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ОСНОВ ХУДОЖНЬО-ЕСТЕТИЧНОЇ КУЛЬТУРИ У ЗДОБУВАЧІВ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

Анотація: У статті висвітлюються теоретичні основи формування основ художньо-естетичної культури вихованців дошкільних установ засобами народної творчості, обґрунтовуються організаційно-педагогічні умови удосконалення художньо-естетичної культури дітей дошкільного віку, проаналізовано програми розвитку дітей. У статті висвітлено поняття «художньо-естетична культура», проаналізовані компоненти формування художньо-естетичної культури здобувачів дошкільної освіти, охарактеризовано особливості художньо-естетичної культури дітей. Автор вважає, що формування відповідного рівня формування художньо-естетичної культури дітей у закладах дошкільної освіти важливо здійснювати під час вивчення матеріалів художньо-естетичного спрямування із використанням інноваційних методів надання знань проблемно-

пошукового характеру. Однією із дієвих форм навчання дітей дошкільного віку вважається гурткова діяльність дошкільників, діяльність якого здійснюється у вільний від занять час і спрямовується на розкриття творчого потенціалу дитини дошкільного віку. Залучення дітей до участі у конкурсах естетичної спрямованості в умовах закладу дошкільної освіти має здійснюватися за такими напрямками, як: дослідження витоків проблеми естетичного виховання дітей дошкільного віку; виявлення актуальних проблем естетичного виховання дошкільників на сучасному етапі розвитку освітньої системи; опанування сучасних підходів та новітніх технологій у галузі естетичного виховання дошкільників; вивчення інноваційного досвіду діяльності закладів дошкільної освіти щодо здійснення естетичного виховання дітей; формування науково-дослідних і практичних умінь та навичок задля подальшого застосування у дошкільному закладі. Саме за таких умов стає можливим удосконалення формування основ художньо-естетичної культури здобувачів дошкільної освіти, зокрема формування їхньої естетичної компетентності.

Ключові слова: дошкільна освіта; компоненти художньо-естетичної культури; діти дошкільного віку; народна творчість; заклад дошкільної освіти; художньо-естетичний розвиток.

1. ВСТУП

Постановка проблеми. На початку XX століття, психологи, які розглядали дошкільне дитинство як етап особистісного становлення дитини, відзначали, що відносини дитини до світу в цей період носять переважно естетичний характер.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблема естетичного розвитку підростаючого покоління знайшла широке обґрунтування в Національній доктрині розвитку освіти України у XXI столітті, Законі України «Про дошкільну освіту», «Про загальну середню освіту», у Базовому компоненті дошкільної освіти в Україні, в Концепції художньо-естетичного виховання.

Різноманітні аспекти естетичного розвитку особистості розкрито в працях А.М. Богуш [4], В.Г. Бутенка [5], Л.М. Масол [14], Н.Є. Миропольської [16], Б.М. Неменського [17], Т.І. Поніманської [19] та ін. Концептуальні засади прилучення дітей до народних традицій, художньої культури, мистецтва та творчості обґрунтовано у працях Ш.О. Амоновілі [1], Н.С. Вітківської, Н.О. Ветлугіної, Д.Н. Джоли, А.А. Кікоть, В.В. Рибалки, Ю.І. Рубіної, О.П. Рудницької, В.О. Сухомлинського, А.Д. Щербо та інших.

Мета статті - проаналізувати особливості формування основ художньо-естетичної культури в дітей дошкільного віку в умовах закладу дошкільної освіти.

2. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Однією з глобальних загальносвітових соціальних проблем є зосередження сучасної людини на матеріальних благах, на відміну від духовних. У суспільстві існує стереотип успішної людини, яка визначається матеріальними статками. Відповідно до цих вимог сучасна людина прагне спроектувати стратегію свого життя, зосереджуючи всі зусилля на досягненні цілей в матеріальному забезпеченні себе, своєї сім'ї. Відтак, людина стає цілком залежною від матеріального споживання, забуваючи про духовний розвиток.

Відповідно, можемо говорити про соціокультурні проблеми, а саме: зниження загального рівня культури сучасного суспільства через зростання важливості матеріальної складової життя, популяризацію засобами масової інформації мистецтва, розуміння якого не вимагає сформованості художньо-естетичної культури самої особистості, спеціальної підготовки для сприйняття; орієнтованого виключно на розваги. Сьогодні також спостерігаємо зниження зацікавленості до високохудожніх творів мистецтва, які можуть наповнити і збагатити внутрішній духовний світ. Така ситуація може призвести до поступової втрати власної національної культури і деградації всього суспільства.

Ще одним важливим аспектом є інформаційний сучасний Інтернет-простір, який стає доступним для дітей будь-якого віку і не контролюється дорослими. Цифровізація освіти характеризується величезним педагогічним потенціалом і можливістю впроваджувати різноманітні інноваційні проєкти і програми, особливо в умовах пандемії. З іншого боку, виникає небезпека для дітей потрапити під небажаний вплив, особливо при відсутності контролю з боку батьків.

Отже, формування основ художньо-естетичної культури сучасної людини має бути пріоритетним завданням суспільства: держави, сім'ї та всієї освітньої системи, починаючи від закладів дошкільної освіти і закінчуючи закладами вищої освіти.

Сьогодні художньо-творча діяльність є найефективнішим засобом формування емоційно-ціннісного ставлення до себе, до навколишнього світу. Саме в процесі художньої творчості дитина реалізує потребу в самоактуалізації, визначає своє місце в суспільстві, знаходить своє «Я». Шляхами досягнення цієї мети є залучення дітей до різних видів художньо-творчої діяльності, заснованої на взаємодії різних видів мистецтва. При цьому необхідно враховувати поліхудожню природу самої дитини, яка одночасно може співати, танцювати, малювати, писати. Особлива емоційна чутливість дошкільника сприяє активізації творчого потенціалу кожної дитини саме в процесі художньо-естетичного розвитку.

Отже, художньо-естетичний розвиток – це фундамент людської культури. Мета цього розвитку спрямована на виховання не стільки митця, скільки гармонійної людини, з розвиненим духовним і моральним потенціалом, творчої, з образним і раціональним мисленням. Крім того, художньо-естетичний розвиток – це дієвий спосіб занурення у внутрішній світ культури, мистецтва, який відображений в кращих зразках і пам'ятках [18].

Багаторічний досвід науковців-практиків свідчить, що завдяки засобам мистецтва діти розвивають творчий потенціал, формують навички аналізу, інтерпретації, оцінки, вчаться цінувати як власні, так і твори інших людей, різноманітні художні форми вираження. Заняття художньою творчістю, музикою, танцями стимулюють розвиток дитячої креативності, здатності відкривати нові, несподівані способи вирішення різних життєвих ситуацій, створюють основу для особистісного зростання дитини.

Охарактеризуємо особливості дітей дошкільного віку.

Особистісний розвиток дитини, надзвичайно складний і багатогранний процес, розпочинається і потім відбувається найбільш інтенсивно в ранньому та дошкільному віці.

Для розуміння сутності розвитку дитини, який є як потенціалом, так і певним результатом дошкільного дитинства, розглянемо особливості процесу усвідомлення в ранньому та дошкільному віці. Опрацювання науково-теоретичних джерел відповідної проблематики дає змогу пересвідчитися, що результатом формування усвідомлення є внутрішня позиція дитини, яка формується і відображається в свідомості маленької особистості, в особливостях її відчуттів, в ставленні до людей, в діяльності. Індивідуальні особливості дитини, унікальність її власного соціального досвіду є основою індивідуальної траєкторії розвитку.

На межі раннього та дошкільного віку, в період дошкільного дитинства існує певний потенціал для формування основних ключових компетентностей, необхідних в подальшому житті. Отже, для здобувачів дошкільної освіти притаманна:

- здатність сприймати якості і відносини об'єктів, явищ і ситуацій;
- досить розвинена пам'ять для зберігання, співставлення нової інформації з отриманою в більш ранньому віці;
- мислення, необхідне для усвідомлення, встановлення зв'язків між складними багаторівневими, багатфакторними явищами і подіями;
- мовлення, за допомогою якого діти можуть пояснити свої уявлення і стан, як ситуативний, так і перспективний; отже спілкування у дошкільнят є різнорівневим і багатогранним;
- дослідницька ініціатива, яка спонукає дитину до пошуку нових вражень, відповідно сприяє успішному дослідженню складних, різнопланових об'єктів і явищ, виявленню їх сутнісних характеристик, внутрішніх причинних зв'язків;
- «суб'єктність», що дозволяє дитині самотійно і автономно діяти не тільки як суб'єкту діяльності, а й як об'єкту соціальних відносин;

— внутрішня позиція, яка, як правило, формується як новоутворення до семи років, проте до цього віку дитина вже спроможна формувати ставлення до різноманітних подій і явищ.

Опрацювання науково-теоретичних джерел відповідної проблематики дає змогу охарактеризувати ці положення більш детально. У дитини дошкільного віку існують потреби, обумовлені біологічними і соціальними факторами; сформовані психофізіологічні можливості для самостійної практичної діяльності; для реалізації суб'єктної позиції, для прояву позиції «діяча». Відповідно, дошкільний вік – це найбільш сприятливий вік для становлення і розвитку дитини як суб'єкта діяльності.

Л. Виготський у своїх працях доводить, що у дошкільному віці, особливо до трьох років, основною психічною функцією є сприйняття – чуттєве пізнання світу. Це спонукає дитину до ініціативної дії з предметами, об'єктами в ситуації «тут і зараз». Така діяльність сприяє накопиченню чуттєвого досвіду, досвіду практичної діяльності, первинного досвіду словесних визначень дій, словесного опосередкування соціальних відносин [6].

Особистий досвід дитини, хоча і отриманий в процесі навчання, має певний результат, а саме: формуються уявлення про предмети, їх особливості. На цьому етапі відбувається засвоєння відповідних понять. Здобувачі дошкільної освіти за допомогою різноманітних інформаційних джерел задовільняють власні інформаційні потреби, а саме: пізнавальні, ігрові, побутові, навчальні.

Дослідницька ініціатива – це невід'ємна складова особистості дитини, одна з фундаментальних форм взаємодії з оточенням, яка спрямована на пізнання навколишнього середовища. В основі дослідницької ініціативи лежить задоволення найважливіших потреб в отриманні нової інформації, нових вражень і знань, нових результатів діяльності.

Потреба в новій інформації, нових враженнях і знаннях, в нових видах діяльності є невід'ємною складовою особистості, а дослідницька, пізнавальна діяльність пов'язана з психічним розвитком дитини. Орієнтовно-практична пошукова діяльність, яка проявляється в допитливості, спонукає дитину до пошуку, отриманню нових джерел інформації, відчуттів. Дошкільник знайомиться з різноманітною інформацією не тільки від педагога і не тільки в ситуації традиційного навчання, а й в процесі спілкування, спільної діяльності, самостійного дослідження різних предметів, об'єктів, явищ, ситуацій.

Під час самостійної дослідницької діяльності дитина встановлює багатофакторні зв'язки і залежності між фізичними, соціальними об'єктами і явищами, з'ясовує їх сутнісні характеристики, причинні взаємодії. Соціальна складова розвитку дитини спрямована на стимулювання пошуково-практичних дій, на творче використання отриманої інформації.

Соціальна ситуація розвитку (домашнє виховання, освіта в закладах дошкільної освіти) різними способами стимулює активність і самостійність дитини у виконанні різноманітної діяльності (від побутової до творчої). У дитини дошкільного віку формуються психічні та соціальні передумови для формування комунікативної компетентності. Дитина цього віку розвивається як суб'єкт діяльності, а значить і як суб'єкт взаємодії і спілкування.

Мова стає провідною психічною функцією. Мовлення розвивається в процесі спілкування, а спілкування, спочатку з близькими, а потім зі все більш широким колом людей, є одночасно і формою, і результатом розвитку мови. Можемо констатувати, що спілкування є умовою і засобом задоволення основних потреб дитини. Соціальне оточення сприяє розвитку мовної активності дитини. Дошкільник спроможний встановлювати, підтримувати контакти з різними соціальними групами, з окремими людьми; таким чином відбувається реалізація його соціальної компетентності.

Спілкування сприяє також пізнанню і усвідомленню себе як особистості опосередковано: через ставлення до інших і ставлення інших до себе. Відповідно можемо зробити висновок, що безпосередньо розвиток дитини обумовлений особливостями спілкування. Дитина готова сприймати і аналізувати соціальні стосунки різного рівня. Біологічні механізми розвитку пов'язані зі взаємодією дитини з оточуючими: існує залежність фізичного та емоційного комфорту від задоволення потреб. Отже, соціальна

складова розвитку дитини раннього та дошкільного віку ґрунтується на всебічній підтримці і стимулюванні міжособистісних контактів.

Одна з особливостей художньо-естетичного розвитку в дошкільному віці пов'язана зі змінами пізнавального процесу. Наприклад, формування естетичних ідеалів дітей, як складової світогляду, є складним і тривалим процесом. У процесі виховання ідеали не можуть бути постійними. Під впливом товаришів, дорослих, творів мистецтва, життєвих ситуацій ідеали можуть децю змінюватися. Отже, «педагогічна суть процесу формування естетичних ідеалів у дітей з урахуванням їх вікових особливостей полягає в тому, що з раннього дитинства необхідно формувати стійкі ідеальні уявлення про суспільство, про людину, про відносини між людьми»

Для нашого дослідження цікавими є наукові пошуки М. Зубаревої, яка виокремила три рівні естетичного розвитку дітей дошкільного віку.

На першому рівні дитина трьох-чотирьох років емоційно радіє лише зображенню знайомих предметів, які побачила на картинці. Мотив оцінки носить предметний характер (наприклад, вибрала листівку з яблуком, оскільки воно смачне).

На другому рівні дитина до п'яти років починає не тільки бачити, а й усвідомлювати ті естетичні особливості в творі, які роблять його привабливим. Діти можуть отримувати естетичне задоволення, оцінюючи красиві елементи картини (наприклад, кольорові поєднання зображених предметів і явищ, рідше – форму і композиційні прийоми).

На третьому рівні діти шести-семи років можуть сприймати більше, ніж закладено в зовнішніх ознаках зображеного явища. Дитина починає розуміти внутрішню характеристику художнього образу.

Сучасні науковці виокремлюють п'ять етапів формування естетичної культури дитини, ґрунтуючись на вченні Л. Виготського про провідний вид діяльності [6].

Перший етап – передестетичний і другий – власне естетичний – пов'язані з перебуванням дітей в закладах дошкільної освіти. Саме в цей період формуються основні психічні механізми естетичного відображення; проявляється естетичне ставлення до оточення, до соціуму.

Третій етап пов'язаний з початковим шкільним навчанням; провідною стає пізнавальна діяльність. На цьому етапі дитині необхідно розкрити потенційну естетичну можливість кожного навчального предмету.

Четвертий етап – юнацтво; саме в цьому віці важливим є формування естетичної культури, яка пов'язана з розвитком естетичної свідомості молодого людини; формуванням естетичної спрямованості особистості.

Останній етап – це початок професійної діяльності, «...особистість здатна проявити себе не лише в ролі активного творця, носія певних естетичних цінностей і досвіду, а й їх активного транслятора, пропагандиста, вихователя інших людей». [6].

Можемо зробити висновок, що художньо-естетичний розвиток відбувається на всіх вікових етапах. Проте, чим раніше дитина потрапляє в середовище цілеспрямованого художньо-естетичного впливу, тим більше з'являється підстав для його результативності. З самого раннього віку через ігрову діяльність дитина долучається до пізнання навколишнього світу, через наслідування оволодіває елементами культурних дій і досвідом спілкування з людьми. Гра – продуктивний спосіб пробудження творчого потенціалу, розвитку у дитини уяви та накопичення перших естетичних вражень. Досвід, отриманий в процесі спілкування і діяльності, формує у дітей дошкільного віку елементарне естетичне ставлення до дійсності і до мистецтва [11].

На думку Б. Лихачова, «...період дошкільного дитинства є найбільш вирішальним з точки зору естетичного виховання та формування морально-естетичного ставлення до життя». Учений підкреслює, що саме в цьому віці відбувається найбільш інтенсивне формування ставлення до світу, яке поступово перетворюється у властивості особистості. Сутнісні морально-естетичні якості особистості закладаються в ранньому дитинстві і

зберігаються в більш-менш незмінному вигляді все життя.

С. Матвієнко доводить, що «...у дошкільному віці естетичне сприймання має специфічний характер, обумовлений віковими особливостями, і вирізняється емоційною безпосередністю, підвищеним інтересом до довкілля, живим відгуком при зустрічі з прекрасним та дивовижним, а також намаганням надати йому естетичну оцінку [15].

Визначимо особливості формування основ художньо-естетичної культури дітей дошкільного віку.

Діти вже з народження досліджують навколишній світ всіма органами почуттів, отримуючи перший естетичний досвід. Цей досвід збагачується педагогами, батьками та іншими активними учасниками дитячого життя. Звуконаслідування, жестикуляція, міміка, маніпуляція з предметами поглиблюють емоційні враження дітей. Вважаємо, що під час комунікації відбувається естетичний розвиток. Навчання через почуття в ранньому дитинстві є основою навчання. Якщо під час спілкування дитини і дорослих не враховані в достатній мірі чуттєві складові, то може суттєво знизитися здатність до навчання за допомогою сенсорного сприйняття.

Художній вираз почуттів починається з дитячих примітивних малюнків, поступово діти починають створювати різноманітні образотворчі форми. Сам творчий процес, досягнення певних результатів породжує відчуття радості від власної творчості, надихає. Дитина в ігровій і творчій формі вчиться фантазувати. Вона розвиває свої творчі компетентності в атмосфері підтримки і поваги. Цей досвід важливий і для особистісного розвитку.

За допомогою мистецтва, різноманітних образотворчих засобів вираження діти можуть відкрити власний світ, своє ставлення до оточення. Дорослі повинні навчитися читати і розшифровувати образну мову дітей. Образне самовираження одночасно також є основою для вдосконалення комунікативних, творчих і професійних здібностей.

Однією з важливих особливостей дитячої творчості є власна інтерпретація оточення. Без опори на визнані форми вираження дошкільники передають власні відчуття і знання. Отже, дитина виступає у ролі митця, а її творіння є творами мистецтва.

Л. Виготський визначив творчість як діяльність, яка створює щось нове. На етапі дошкільного дитинства, як зазначав учений, художня творчість носить синкретичний характер, в якій не виокремлені різні види мистецтва; це обумовлено природною для дитини синкретичною орієнтацією в навколишньому світі [6]. Видатний вчений вважав, що діяльність людини може бути розділена на два види: відтворювану (репродуктивну) та комбінуючу (творчу).

Репродуктивна діяльність пов'язана з нашою пам'яттю, відтворює враження минулого; у процесі творчої діяльності людина уявляє, що було б при певних обставинах.

Творча діяльність у психології називається уявою або фантазією. «За допомогою такого виду діяльності виникли наука і мистецтво, всі види людської діяльності, всі форми життя людей», – вважав психолог Н. Лейтес. Учений стверджував, що творчі можливості залежать не тільки від здібностей, розуму, а й від певних рис характеру.

Інший психолог Б. Теплов, характеризуючи художню творчість дітей, писав, що одна з важливих особливостей і труднощів педагогічної роботи з художнього виховання пов'язана з тим, що творча діяльність дитини не може бути мотивована, як діяльність навчальна. Необхідно, щоб певна частина творчої діяльності дитини була саме спрямована на створення продукту діяльності, який би вплинув на когось, з яким пов'язане розуміння соціальної цінності. Без цього розвиток творчості дитини незмінно заміниться розвитком певного формального вміння.

Діти думають образами. Дошкільники живуть образними уявленнями, їх мислення також образне [10]. Фантазуючи, діти змінюють своє оточення, розширюють уявлення, підвищують гнучкість мислення, досліджують різноманітні форми прояву світу, його фарби, запах, фактури тощо.

Діти дошкільного віку вчаться усвідомлено сприймати навколишній світ всіма

органами почуттів, художньо оформлювати свої відчуття, в ігровій формі вживатися в різні ролі. При цьому вони відкривають різноманітні можливості і образотворчі форми як засоби і способи систематизації власних вражень, структуризації сприйняття і вираження почуттів і думок [10]. Цікавість, задоволення і радість від власної творчої діяльності є рушійною силою розвитку дитини [13].

Вважаємо слушною думку І. Савіцької, яка наголошує: «Естетичне виховання передбачає формування у дітей естетичного ставлення до мистецтва, розвиток у них художніх потреб і здатності до творчості. Творча художньо-естетична діяльність – це, насамперед, відмова від стереотипів сприйняття та відображення, постійний пошук тем, ідей, аспектів і засобів їх реалізації в мистецтві. Мета творчості – це прагнення до реалізації потреби самовираження і естетичного освоєння світу».

Художньо-естетичний розвиток – це фундамент людської культури, яка виховує не тільки митця, а гармонійну людину, з потужним духовним і творчим потенціалом, який ґрунтується на образному і раціоналістичному мисленні [3].

Відставання або відсутність цілеспрямованого художньо-естетичного розвитку дітей призводить до одностороннього формування особистості, до її неспроможності в подальшому знаходитися в гармонії з собою, з навколишнім світом, з культурними і духовними цінностями суспільства, і як наслідок – може з'явитися почуття неповноцінності, невпевненості в собі; можуть виникнути проблеми у спілкуванні з іншими людьми, неадаптованість до умов сучасного життя. Отже, сьогодні художньо-естетичний розвиток дошкільників є важливим способом і адаптації особистості в соціумі.

Ще одним визначальним фактором художньо-естетичного розвитку дітей дошкільного віку є формування світосприйняття дитини, орієнтованого на загальнолюдські духовні цінності. Художньо-естетичний розвиток тісно пов'язаний з моральним розвитком, оскільки краса виступає своєрідним регулятором людських взаємин. Завдяки красі людина часто інтуїтивно тягнеться і до добра. Мабуть, в тій мірі, в якій краса співпадає з добром, можна говорити про морально-етичну функцію естетичного виховання [20]. У процесі художньо-естетичної діяльності у дитини формується і розвивається не тільки творча уява, мислення, комунікативні навички, а й емпатія, здатність приймати позицію іншої людини.

А. Шевчук переконує: «У мистецькій або художній активності, спрямованій на творчу взаємодію з навколишнім середовищем та іншими людьми, проявляються елементи особистісної естетичної культури дитини» [20].

Проблема художньо – естетичного розвитку дітей в закладах дошкільної освіти висуває нові вимоги до сучасної освіти.

Художньо-естетична освіта, залучення дітей до скарбниці світової культури і мистецтва – необхідна умова для досягнення головної мети: формування цілісної особистості, творчо розвиненої індивідуальності, яка живе за законами краси. Досягнення дитиною необхідного рівня художньо-естетичного розвитку в значній мірі залежить від освітніх і загальнокультурних факторів, в яких дитина народилася і живе. Доцільним є раннє залучення до художньо-естетичного розвитку. Це обумовлено, перш за все, тим, що дитина швидко розвивається; її психофізіологічними і віковими особливостями у сприйнятті інформації різного рівня. Діти здатні цілісно сприймати навколишній світ, інтуїтивно його відчувати, емоційно співпереживати всьому побаченому і почутому. Сенсорне сприйняття навколишнього світу особливо розвинене у дитини в ранньому віці

Необхідно не пропустити розвиток того потенціалу можливостей, яким володіє дитина, оскільки основи здібностей закладаються в ранньому віці

Дослідниці І. Казмерчук та М. Федорова визначають такі завдання естетичного виховання дітей дошкільного віку: «... систематично розвивати сприймання прекрасного, естетичні почуття й уявлення дітей; залучати малят до діяльності у сфері мистецтв, виховуючи в них потребу і звичку посилено вносити елементи прекрасного в побут, природу і суспільні відносини; формувати основи естетичного смаку і здатність самотійно

оцінювати твори мистецтва та явища життя; розвивати художньо-творчі здібності дітей» [9].

Ми повністю погоджуємося з О. Запорожцем, який стверджував, що «дитяча художня творчість» існує; звертав увагу на те, що необхідно навчитися керувати особливостями її прояву; розробляти методи, які пробуджують і розвивають дитячу творчість. Відводив неабияку роль заняттям з художньої діяльності, а також виховній роботі з дітьми щодо розвитку у них сприйняття краси в оточенні і творах мистецтва, а це відіграє важливу роль в загальному і творчому розвитку дитини. Не можна забувати, що мистецтво формує також багатий емоційний досвід. Цей досвід особливий: мистецтво не тільки викликає переживання, а й формує емоційну чутливість.

Проте, не слід забувати, що розвиток у дитини художньо-естетичного ставлення до дійсності і мистецтва, як і розвиток її інтелекту, можливий як некерований, стихійний і спонтанний процес. Долучаючись до естетичних явищ в житті і мистецтві, дитина естетично розвивається. Вагомими є думки Б. Лихачова про те, що тільки цілеспрямований педагогічний естетико-виховний вплив, залучення дітей до художньо-творчої діяльності спроможні розвинути сенсорну сферу життя, забезпечити глибоке розуміння естетичних явищ, підняти до розуміння справжнього мистецтва, краси дійсності і прекрасного в людській особистості [9].

Аналіз освітніх програм з освіти здобувачів дошкільної освіти дозволив нам зробити висновок про актуальність вимог до художньо-естетичного розвитку дошкільників:

1. Необхідність систематичної роботи над розвитком сприйняття та розуміння прекрасного, формування естетичних почуттів, уявлень дітей. Всі види мистецтва, природа і побут сприяють цьому, викликаючи безпосередню емоційну чуйність, радість, хвилювання, захоплення, захопленість тощо.

2. Залучення дітей до різних видів мистецтва формують у них потребу і звичку посилено вносити елементи прекрасного в побут, природу, суспільні відносини.

3. Формування основ художньо-естетичного смаку дітей і здатності самостійно аналізувати твори мистецтва, різноманітні життєві явища.

4. Розвиток художньо-творчих здібностей дітей.

3. РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Розглянемо, як відбувається процес художньо-естетичне виховання в дошкільних закладах в умовах сьогодення.

Основоположними цілями мистецької освіти Концепція визначає практичні навички в сфері загальної освіти та соціалізації. Також Концепція розглядає викладання мистецтва в межах практичних навичок, таких як знання основ професій, пов'язаних з мистецтвом [12], толерантне ставлення до культур інших країн [12], знання назв і понять в сфері мистецтва, формування навичок ефективної самопрезентації та самовираження за допомогою засобів мистецтва [12] тощо. В цілому, вивчення мистецтва розглядається як розвиток інтересів в контексті дозвілєвої діяльності, додаткових занять у вільний час протягом усього життя. Безпосередньо викладання в контексті розвитку дозвілєвих інтересів стає процесом приємного проведення часу з набуттям умінь, які стануть корисними в житті, як основа дозвілєвої діяльності, як частина соціальної адаптації.

Метою художньо-естетичного розвитку дітей дошкільного віку в Україні в умовах впровадження Базового компонента дошкільної освіти (2021 р.) є «... формування основ художньо-естетичної культури через залучення дітей до цінностей культури і мистецтва; розвиток сприйняття; засвоєння художніх еталонів; ціннісно-сміслові спілкування; співтворчість педагога і дитини; формування художньо-естетичної потреби; формування художнього смаку і естетичного ставлення; формування активності, ініціативи та самостійності в художній творчості» [2].

У новій редакції Базового компонента дошкільної освіти (2021 рік) як Державного стандарту дошкільної освіти мистецько-творчу компетентність визначено як «... здатність дитини практично реалізовувати свій художньо-естетичний потенціал для отримання

бажаного результату творчої діяльності на основі розвинених емоцій та почуттів, емоційно-ціннісного ставлення до різних видів мистецтва, елементарно застосовувати мистецькі навички в життєвих ситуаціях, під час освітньої та самостійної діяльності» [2].

Введення дитини дошкільного віку у світ мистецтва передбачає: розвиток здатності емоційно-чуттєво сприймати об'єкти і явища довкілля; забезпечення умов для самовираження в процесі мистецької діяльності.

Мистецтво є своєрідним індикатором рівня культури суспільства загалом та особистості зокрема. Тож не випадково назва освітнього напрямку — «Дитина у світі мистецтва» — набула нового звучання в останній редакції Базового компонента дошкільної освіти та, відповідно, в оновленій комплексній освітній програмі «Дитина». Автори прагнули таким чином зробити акцент на ролі мистецтва в розвитку особистості дитини та в дошкільній освіті загалом.

Нова Освітня програма для дітей від двох до семи років «Дитина» рекомендована Міністерством освіти і науки України. У цій програмі для дітей кожного року життя є розділ «Дитина у світі культури», вивчення якого складається з чотирьох складових: «Образотворча майстерня», «Музичний калейдоскоп», «Театральна мозаїка», «Літературна скринька» [7].

Науковцями виявлено, що зміст естетичного й художнього виховання засобами образотворчого мистецтва реалізується в художній або художньо-трудої творчій діяльності школярів. Отже, естетичне виховання надає кожному учню можливості для художньо-творчого розвитку й саморозвитку. Воно, за твердженням Т. Поніманської, «...формує самостійну художньо-трудоу діяльність, яка виникає з ініціативи дітей, відповідає їхнім інтересам та потребам і вимагає особливого ставлення дорослих, непрямого педагогічного керівництва для збереження інтересу до самостійної творчої діяльності» [19]

На основі вивчення документів про організацію дошкільної освіти, наукових робіт, в яких розкриті особливості організації мистецької освіти та естетичного виховання ми виокремили принципові позиції, які, на наш погляд, повинні лежати в основі проєктування **освітнього напрямку — «Дитина у світі мистецтва»:**

- особистісно-сміслові спілкування дітей і дорослих художніми засобами;
- творча домінанта художньо-естетичної діяльності;
- орієнтація на мотиви і естетичні потреби дитини на кожному віковому етапі;
- різнопозиційне засвоєння мистецтва в ігровій діяльності (позиція автора, режисера, інтерпретатора, критика тощо);
- формування естетичного ставлення до світу через механізми емпатії та рефлексії на основі широкого художньо-культурного контексту;
- рух від загальних способів художньої діяльності до їх видової своєрідності і жанрової специфіки;
- засвоєння мистецтва на поліхудожній основі, що забезпечує його цілісне сприйняття і формування художньо-естетичної картини світу.

Отже, сьогодні дитяча художньо-естетична діяльність не тільки реалізує традиційно властиві їй функції, а й виступає унікальним засобом розвитку творчого потенціалу особистості, її соціалізації та індивідуалізації.

У закладах дошкільної освіти твори мистецтва використовують в декількох напрямках. Мистецтво, в тому числі народне, включається в повсякденне життя дітей як невід'ємна складова естетичного середовища. Так на заняттях і поза ними може звучати музика, а твори образотворчого мистецтва використовуються в оформленні дошкільного закладу.

Другий напрямок – мистецтво є змістом освіти. Дітей знайомлять з різними видами мистецтва, з подіями, явищами, об'єктами, які розкривають художники, музиканти, письменники, поети в своїх творах.

Інший напрям – мистецтво використовується в різних видах художньої діяльності, сприяє розвитку дитячої художньої творчості.

4. ВИСНОВКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Отже, вважаємо, що формувати основи художньо-естетичної культури доцільно в дошкільному віці, оскільки цей вік є сенситивним для розкриття індивідуальних особливостей дитини, формування мотивів навчання, розвитку продуктивних прийомів навчальної діяльності, засвоєння соціальних норм, розвитку навичок самоконтролю. Цей процес має бути спеціально організованим, цілеспрямованим та структурованим.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

- [1] Амонашвили, Ш.А., Зайцева, И.И. (2012) Гуманно-личностная педагогика: теория и практика. Образование и саморазвитие, №5 (33), 28-32.
- [2] Базовий компонент дошкільної освіти (Державний стандарт дошкільної освіти)https://mon.gov.ua/storage/app/media/rizne/2021/12.01/Pro_novu_redaktsiyu%20Bazovoho%20komponenta%20doshkilnoyi%20osvity.pdf
- [3] Блудова, Ю.О. (2018) Формування художньо-естетичного смаку дітей молодшого шкільного віку засобами регіональної культурно-історичної спадщини (дис. ... канд. пед. наук : 13.00.07), Сєверодонецьк, 323.
- [4] Богуш, А. М. (2008) Творче самовираження дошкільників у художньо-мовленнєвій діяльності: монографія. Одеса, 203.
- [5] Бутенко, Н.В. (2016) Художественно-эстетическое развитие детей дошкольного возраста: методика, технология, практика: монография Москва, 200.
- [6] Выготский, Л.С. (1991) Педагогическая психология. Москва. 480 с.
- [7] Дитина. (2016) Освітня програма для дітей віком від 2 до 7 років. Київ.
URL:<https://mon.gov.ua/storage/app/media/programyrozvytkuditey/osvitnya-programa-ditina-nmc.pdf>
- [8] Зубарева, Н. М. (1969) Дети и изобразительное искусство. Москва, 111.
- [9] Казмерчук, І. (2012) Естетичне виховання дошкільників засобами природи. Інноваційний досвід педагогів дошкільної та початкової освіти Житомирщини:зб. наук.метод. Житомир, 107 – 110.
- [10] Клокова, Ю. (2011) Формування художньо-естетичного смаку в дошкільників. Вісник Інституту розвитку дитини (додаток): методичні та практичні матеріали. Вип. 2. Київ, 265 – 268.
- [11] Колосова, О. (2013) ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ДОШКІЛЬНИКІВ ЗАСОБАМИ СЮЖЕТНО-РОЛЬОВОЇ ГРИ. Редакційна колегія, 162.
- [12] Концепція художньо-естетичного виховання учнів у загальноосвітніх навчальних закладах (2004) URL: https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1_11290-04#Text
- [13] Ляшко, М.П. (2017) Музично-естетичне виховання як один з найважливіших факторів формування духовної культури особистості засобами фольклору. Молодий вчений № 12 (52) грудень, 171-174.
- [14] Масол, Л. (2001) Виховний потенціал мистецтва – джерело освітніх інновацій. Мистецтво та освіта № 1. 2–5.
- [15] Матвієнко, С.І. (2017) Теорія та методика музичного виховання дітей дошкільного віку : навч. посіб. Ніжин, 297.
- [16] Мазур, К.В.. (2019) Особливості естетичного виховання дітей у процесі ознайомлення з декоративно-ужитковим мистецтвом:критерії і показники. Молодий вчений № 69.2, 15-19.
- [17] Неменский, Б.М. (1981) Мудрость красоты: О проблемах эстетического воспитания. Москва, 192.
- [18] Одерій, Л. (2010) Розвиток художніх та естетичних здібностей дітей старшого дошкільного віку. Актуальні проблеми психолого-педагогічного та соціального супроводу дитини на ранніх етапах соціалізації. Гуманізація навчально-виховного процесу. Спецвипуск 4. Част. 1. Слов'янськ., 217 – 222.
- [19] Поніманська, Т. І. (2016) Дошкільна педагогіка: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закладів. Київ, 456.
- [20] Шевчук, А. (2012) Дитина у світі культури: орієнтири до освітньої лінії. Дошкільне виховання № 9. 15 – 21.

FEATURES OF THE FORMATION OF THE FOUNDATIONS OF ARTISTIC AND AESTHETIC CULTURE IN PRESCHOOL STUDENTS

Mnyshenko Kateryna Volodymyrivna

assistant of the Department of Preschool Education

Vinnitsia State Pedagogical Mykhailo Kotsyubynsky University,

Vinnitsia, Ukraine

ORCID ID: 0000-0003-4640-9568

katerinamazur7@gmail.com

Abstract: The article highlights the theoretical foundations of the basics of artistic and aesthetic culture of preschool students by means of folk art, substantiates the organizational and pedagogical conditions for improving the artistic and aesthetic culture of preschool children, analyzes child development programs. The article highlights the concept of "artistic and aesthetic culture", analyzes the components of the formation of artistic and aesthetic culture of preschoolers, describes the features of artistic and aesthetic culture of children. The author believes that the formation of the appropriate level of formation of artistic and aesthetic culture of children in preschool education is important when studying materials of artistic and aesthetic orientation using innovative methods of providing knowledge of problem-searching nature. One of the effective forms of teaching preschool children is group activities of preschoolers, whose activities are carried out in their free time and aimed at revealing the creative potential of preschool children. Involvement of children in competitions in aesthetic orientation in the conditions of preschool education institution should be carried out in such areas as: research of the origins of the problem of aesthetic education of preschool children; identification of current problems of aesthetic education of preschoolers at the present stage of development of the educational system; mastering modern approaches and the latest technologies in the field of aesthetic education of preschoolers; study of innovative experience of preschool education institutions in the implementation of aesthetic education of children; formation of research and practical skills for further use in preschool. It is under such conditions that it becomes possible to improve the formation of the foundations of artistic and aesthetic culture of preschoolers, in particular the formation of their aesthetic competence.

Key words: preschool education; components of artistic and aesthetic culture; preschool children; folk art; preschool education institution; artistic and aesthetic development.

References (TRANSLATED AND TRANSLITERATED)

- [1] Amonashvili, Sh.A., Zaitseva, II (2012) Humane-personal pedagogy: theory and practice. Education and Self-Development, №5 (33), 28-32.
- [2] Basic component of preschool education (State standard of preschool education) https://mon.gov.ua/storage/app/media/rizne/2021/12.01/Pro_novu_redaktsiyu%20Bazovoho%20komponenta%20doshkilnoyi%20osvity.pdf
- [3] Bludova, Yu.O. (2018) Formation of artistic and aesthetic taste of children of primary school age by means of regional cultural and historical heritage (dissertation: Candidate of Pedagogical Sciences: 13.00.07), Severodonetsk, 323.
- [4] Bogush, AM (2008) Creative self-expression of preschoolers in artistic and speech activities: a monograph. Odessa, 203.
- [5] Butenko, NV (2016) Artistic and aesthetic development of preschool children: methods, technology, practice: monograph Moscow, 200.
- [6] Vygotsky, LS (1991) Pedagogical psychology. Moscow. 480 s.
- [7] Child. (2016) Educational program for children aged 2 to 7 years. Kyiv. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/programyrozvytkuditey/osvitnya-programa-ditina-nmc.pdf>
- [8] Zubareva, NM (1969) Children and Fine Arts. Moscow, 111.
- [9] Kazmerchuk, I. (2012) Aesthetic education of preschoolers by means of nature. Innovative experience of preschool and primary education teachers of Zhytomyr region: collection. scientific method Zhytomyr, 107 - 110.
- [10] Klokova, Yu. (2011) Formation of artistic and aesthetic taste in preschoolers. Bulletin of the Institute of Child Development (Appendix): methodological and practical materials. Vip. 2. Kyiv, 265 - 268.
- [11] Kolosova, O. (2013) Formation of social competence of preschool children by means of story-role game. Editorial Board, 162.
- [12] The concept of artistic and aesthetic education of students in secondary schools (2004) URL: https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1_11290-04#Text
- [13] Lyashko, M.P. (2017) Music and aesthetic education as one of the most important factors in the formation of the spiritual culture of the individual by means of folklore. Young Scientist № 12 (52) December, 171-174.
- [14] Masol, L. (2001) Educational potential of art - a source of educational innovation. Arts and education № 1. 2-5.
- [15] Matvienko, SI (2017) Theory and methods of musical education of preschool children: textbook. way. Nizhyn, 297.
- [16] Mazur, KV. (2019) Features of aesthetic education of children in the process of acquaintance with decorative and applied arts: criteria and indicators. Young Scholar № 69.2, 15-19.
- [17] Nemensky, B.M. (1981) The Wisdom of Beauty: On the Problems of Aesthetic Education. Moscow, 192.
- [18] Oderiy, L. (2010) Development of artistic and aesthetic abilities of older preschool children. Current issues of psychological, pedagogical and social support of the child in the early stages of socialization. Humanization of the educational process. Special issue 4. Part. 1. Slavyansk, . 217 - 222.
- [19] Ponimanska, TI (2016) Preschool pedagogy: textbook. way. for students. higher textbook institutions. Kyiv, 456.
- [20] Shevchuk, A. (2012) The child in the world of culture: guidelines for the educational line. Preschool education № 9. 15 - 21.